

Розділ 3

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ ТА ЕТНОДЕРЖАВОЗНАВСТВО

УДК: 303.5:323.1+327.56(477)

О. О. МАРУХОВСЬКА-КАРТУНОВА

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЕВОЛЮЦІЇ ЕТНОПОЛІТИЧНОЇ КОНФЛІКТОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Досліджено процеси зародження та становлення етнополітичної конфліктології в Україні як науки, навчальної дисципліни і мистецтва запобігання ескалації етнополітичних конфліктів та їх розв'язання. Розроблена і вперше вводиться у науковий обіг періодизація цих складних і суперечливих процесів. З'ясовано і стисло викладено особливості кожного із запропонованих її періодів та етапів. Виявлено їх недоліки та слабкі місця. Окреслено перспективи подальшого розвитку етнополітичної конфліктології взагалі, і в Україні зокрема.

Ключові слова: *етнополітичний конфлікт, етнополітична конфліктологія, еволюція, періодизація, зародження, становлення, особливості, інституціоналізація.*

Маруховская-Картунова О.А. Периодизация и особенности эволюции этнополитической конфликтологии в Украине

Исследованы процессы зарождения и становления этнополитической конфликтологии в Украине как науки, учебной дисциплины и искусства предотвращения эскалации этнополитических конфликтов и их разрешения.

© МАРУХОВСЬКА-КАРТУНОВА Ольга Олександрівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук Університету економіки та права «КРОК»

Разработана и впервые вводится в научный оборот периодизация этих сложных и противоречивых процессов. Определены и кратко изложены особенности каждого из предложенных ее периодов и этапов. Выявлены их недостатки и слабые места. Очерчены перспективы дальнейшего развития этнополитической конфликтологии, в частности в Украине.

Ключевые слова: этнополитический конфликт, этнополитическая конфликтология, эволюция, периодизация, зарождение, становление, особенности, институционализация.

Marukhovska-Kartunova Olga. Periodisation and features of evolution of ethnopolitical conflict studies in Ukraine

The article is devoted to reseach of processes of origin and formation of the ethnopolitical conflict studies as a science, education subject and the art of prevention of the ethnopolitical conflicts escalation and their solution. The periodisation of these complex and contradictory processes is worked out and for the first time is proposed to the scientific turn. The features of each of offered its periods and stages are revealed and briefly expounded. Their shortcomings and weak points are educed. Prospects of further development of the ethnopolitical conflict studies are outlined in general and in Ukraine in particular.

Key words: ethnopolitical conflict, ethnopolitical conflict studies, evolution, periodisation, origin, formation, features, institutionalization.

За роки незалежності в Україні сформувалася ціла низка нових соціогуманітарних наук чи наукових напрямів, зокрема етнополітична конфліктологія. Однак, праць, присвячених дослідженню складних і суперечливих процесів її еволюції, поки що вочевидь бракує. Виходячи з цього, автор даної статті поставив за **метою**: 1) з'ясувати, що впливало на зародження і становлення етнополітичної конфліктології в Україні; 2) дослідити процес її еволюції та запропонувати його періодизацію; 3) охарактеризувати особливості кожного періоду та етапу цього процесу; 4) показати, якими на сьогодні є досягнення і недоліки етнополітичної конфліктології в Україні та ін. Проте, головною метою статті є розробка наукової періодизації еволюції етнополітичної конфліктології в Україні, яка дає можливість проаналізувати цю актуальну проблему в її часовій послідовності та в динамічному розвитку.

Загальновідомо, що наукова періодизація – це стисла узагальнена характеристика об'єкта дослідження за допомогою поділу будь-якого процесу розвитку на якісно відмінні періоди та етапи. Це дає можливість краще усвідомити і висвітлити якісні зміни та структурну еволюцію цього процесу в кожний конкретний період чи на кожному конкретному етапі його розвитку.

Виходячи з того, що періодизація еволюції етнополітичної конфліктології в Україні поки що не розроблена, пропонуємо поділити її (еволюцію) на **два основні періоди**, в кожному з яких, в свою чергу, виділити по *два етапи* та спробуємо дати загальну, вкрай стислу характеристику кожного з цих періодів та етапів. Водночас, пропонуємо виділити і *третій прийдешній період*, який, за гіпотезою автора, можна назвати «**гіпотетичний період**». І хоча цей період поки що і не розпочинався, але, на нашу думку, він неодмінно матиме місце у подальшому розвитку етнополітичної конфліктології, якщо багатонаціональне та поліетнічне людство і окремі суспільства дійсно зацікавлені у запобіганні ескалації нових етнополітичних конфліктів та розв'язанні вже існуючих.

Перший період заслуговує на назву «**зародження етнополітичної конфліктології**». Хронологічні рамки цього періоду – кінець 80-х-90-ті роки ХХ ст. Але вважаємо за доцільне розподілити його на два таких етапи. *Перший етап* можна назвати «**пошуково-опосередкованим**» і датувати його кінцем 80-х – першою половиною 90-х років. *Другому етапові* цього ж першого періоду, а це вже друга половина 90-х рр., більше підходить назва «**осмислювально-дескриптивний**» (Див. схему).

Схема складена на підставі проведеного автором аналізу еволюції етнополітичної конфліктології в Україні.

Впродовж *першого етапу*, названого «*пошуково-опосередкованим*», сформувалося *перше покоління* вітчизняних дослідників, які розпочали пошуки відповідних західних напрацювань, причому не лише з етнополітичної конфліктології, а й з таких суміжних наук, як: політологія, конфліктологія, етнологія, націологія, етнополітологія та ін. Надзвичайно важливим стало і те, що саме тоді більшість вітчизняних науковців почала «звільнитися з полону» т.зв. «теорії безконфліктності», зокрема «повного і остаточного вирішення національного питання» в колишньому СРСР, а отже, і в Україні. На особливу згадку тут заслуговують піонерські на той час дослідження таких вітчизняних вчених, як: В.Б. Євтух, О.В. Картунов, О.М. Майборода та ін. Саме вони тоді взяли на себе тягар досить важкої (в умовах відсутності персональних комп'ютерів та Інтернету), але такої відповідальної і потрібної роботи. Саме ці науковці вели наполегливий пошук, відбирали, перекладали з іноземних мов, переклали, брали на озброєння та вводили у науковий обіг понятійно-категоріальний апарат, основні положення концепцій західних дослідників, збагачували власними ідеями і тим самим сприяли зародженню зазначених наук в Україні. А все це, у свою чергу, опосередковано створювало достатній науковий ґрунт для зародження тут етнополітичної конфліктології.

Надзвичайно важливою *особливістю першого етапу*, що сприяла зародженню етнополітичної конфліктології в Україні, стало заснування 1991 р. Інституту національних відносин і політології (Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України – ІПіЕНД), який сьогодні носить ім'я його фундатора і першого директора І.Ф. Кураса. Тут варто наголосити на тому, що цей Інститут (разом з Інститутом держави і права ім. В.М. Корецького) давно вже перетворився на головний осередок підготовки в країні фахівців найвищої категорії та провідний центр дослідження етнополітичних процесів взагалі, й етнополітичних конфліктів зокрема.

На *другому, «осмислювально-дескриптивному»* етапі (друга половина 90-х рр.) вітчизняні вчені *першого покоління* розпочали вже більш ґрунтовно досліджувати, ретельніше осмислювати та наполегливіше описувати сутність, причини та наслідки етнополітичних конфліктів. На цьому ж етапі розпочався процес захисту докторських та кандидатських дисертацій з суміжної, переважно етнологічної, націологічної, етносоціологічної і етнополітологічної

проблематики та почали зароджуватися **відповідні нові наукові школи представників першого покоління вітчизняних дослідників**, зокрема І.М. Варзаря¹, В.Б. Євтуха², О.В. Картунова³, І.О. Кресіної⁴, І.Ф. Кураса⁵, О.М. Майбороди⁶, М.І. Панчука⁷, О.О. Рафальського⁸, Ю.І. Римаренка⁹ та ін.

Однією з важливих **особливостей першого періоду** стало відкриття нових наукових напрямів та нової наукової спеціальності, зокрема 23.00.05 – етнополітологія та етнодержавознавство. Заради справедливості, зазначимо, що ця величезної ваги справа була успішно здійснена 1997 р. спільними зусиллями таких видатних вчених та організаторів науки, як: І.Ф. Курас, Ю.І. Римаренко, Ю.С. Шемшученка та М.І. Панчук, який тоді очолював ВАК України. Це, до речі, стало першим важливим, реальним кроком на шляху інституціоналізації та легітимізації етнополітології і етнодержавознавства, а опосередковано і етнополітичної конфліктології, як нових наук чи наукових напрямів.

Ще однією особливістю **першого періоду зародження етнополітичної конфліктології** стала видання під керівництвом Ю.І. Римаренка низки інноваційних термінологічно-глумачних словників, енциклопедій, колективних монографій та підручників з *націєзнавства*¹⁰; *етнології*¹¹; *етнополітології*¹², *етнодержавознавства*¹³ та ін. Вони відіграли важливу роль у поширенні знань про етнополітичну царину в цілому та про конфлікти, що там перманентно нуртують. Досить вказати, що вже у словникові, який вийшов друком ще 1993 р., було вміщено дві піонерські (за постановкою і висвітленням проблеми) статті «Етнічний конфлікт» (О.М. Майборода)¹⁴ та «Політична етноконфліктологія» (О.О.Маруховська-Картунова)¹⁵, в яких вперше у вітчизняній науці давалися визначення цих феноменів та висвітлювалася їх сутність. Пізніше автором цих рядків було визнано недостатню коректність запропонованого ним тоді поняття «політична етноконфліктологія» і замість нього 1998 р. було введено в науковий обіг в Україні поняття «етнополітична конфліктологія» та дано його визначення¹⁶.

Певний позитивний, щоправда переважно опосередкований вплив на процес зародження етнології, націології, етнополітики, конфліктології та етнополітичної конфліктології справили праці таких вітчизняних дослідників **першого покоління першого періоду**,

як: О.В. Антонюк¹⁷; М.І. Обушний¹⁸; І.Г. Оніщенко¹⁹; В.Ф. Панібудь-ласка²⁰; Г.М. Перепелиця²¹, М.Т. Степико²² та ін.

Важливою і показовою, дійсно етапною подією кінця першого періоду зародження етнополітичної конфліктології в Україні стало проведення в Києві у 1999 р. *Міжнародної науково-практичної конференції «Етнополітичні конфлікти у посттоталітарному просторі»*²³, спеціально присвяченій дослідженню такого типу конфліктів. Її матеріали стали певним внеском у процес зародження цієї нової науки в нашій країні, одним з перших важливих кроків на шляху її (науки) інституціоналізації.

Отже, саме в цей, **перший період** і саме *першим поколінням* вітчизняних науковців в Україні були започатковані такі науки, як: політологія, конфліктологія, етнологія, націологія, етнополітологія, етносоціологія та ін. Тим самим було закладено підвалини етнополітичної конфліктології у її зародження як нової науки. І хоча їх внесок у цей досить важкий і складний процес певною мірою все ще залишався опосередкованим, він, тим не менш, виявився досить вагомим, а головне – затребуваним самим життям. У цілому ж, цей *перший період* можна охарактеризувати як **передінституціональний** період еволюції вітчизняної етнополітичної конфліктології.

Другий період еволюції заслуговує на назву «**становлення етнополітичної конфліктології**». Його хронологічні рамки починаються з 2000-го року і поширюються на наш час. У цьому **другому періоді** найбільший опосередкований і безпосередній внесок тепер вже не в *зародження*, а у *становлення* етнополітичної конфліктології зробили такі представники *першого покоління*, як: І.М. Варзар²⁴; В.Б. Євтух²⁵; О.В. Картунов²⁶; І.О. Кресіна²⁷; І.Ф. Курас²⁸; О.М. Майборода²⁹; М.І. Панчук³⁰; О.О. Рафальський³¹ та ін.

Другий період, на наш погляд, теж доцільно поділити на **два етапи**. **Перший етап** (2000-2010 рр.) можна охарактеризувати як «**безпосередньо-дослідницький**». Значною подією *першого етапу* **другого періоду становлення етнополітичної конфліктології** в Україні стало створення 2002р. в Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України відділу правових проблем політології на чолі з відомим вченим *першого покоління* *І.О. Кресіною*. Цей відділ став справжньою кузницею підготовки науковців-фахівців з проблем етнополітичної конфліктології та суміжних з нею наук.

У цьому відділі було підготовлено кілька докторських та кандидатських дисертацій, доповідних записок та низка публікацій із зазначеної проблематики. Та і теоретичний доробок самої І.О. Кресіної став вагомим внеском у становлення етнополітичної конфліктології, зокрема у розробку правових механізмів урегулювання та в пошуки шляхів розв'язання етнополітичних конфліктів³².

Важливою особливістю цього *етапу* стало формування *другого покоління* вітчизняних вчених, зокрема таких, як: К.М. Вітман³³; А.І. Кіссе³⁴; В.О. Котигоренко³⁵; Г.М. Перепелиця³⁶; Т.О. Сенюшкіна³⁷ та їх активна безпосередня участь у становленні етнополітичної конфліктології в Україні. Попри те, що ці науковці в своїх дослідженнях користувалися переважно терміном «етнічні конфлікти», їх докторські дисертації, монографії та наукові статті були присвячені безпосередньо дослідженню конфліктів саме в етнополітичній сфері суспільного життя. Саме вони почали безпосередньо, цілеспрямовано і ґрунтовно досліджувати сутність, причини, динаміку та наслідки таких конфліктів, а головне – шляхи, методи і засоби запобігання їх ескалації, врегулювання та розв'язання. У цілому ж, серед представників *другого покоління* вчених внесок В.О. Котигоренка та А.І. Кіссе в актуалізацію, становлення та інституціоналізацію етнополітичної конфліктології як науки (перші в Україні докторські дисертації та монографії з цієї проблематики) виявився найбільш оригінальним і вагомим. Серед представників *другого* покоління, які опосередковано сприяли цьому процесові варто також згадати таких вчених, як: С.А. Асланов³⁸; Л.І. Лойко³⁹; С.Ю. Римаренко⁴⁰ та ін.

Ще однією важливою особливістю чи навіть новою тенденцією *першого етапу другого періоду* (2000-2010 рр.) стала підготовка в Україні першого навчально-методичного видання з етнополітичної конфліктології⁴¹ та початок викладання спецкурсу з цієї дисципліни. Крім того, в деяких підручниках та навчальних посібниках з політології, етнології, етносоціології, етнополітології та конфліктології для студентів ВНЗ почали з'являтися спеціальні розділи, присвячені вивченню етнополітичних конфліктів.

Однією з особливостей цього *етапу* стало також те, що почало формуватися вже *третьє покоління* молодих дослідників, які підхопили естафету від двох попередніх поколінь і продовжували дослідження етнополітичних конфліктів, спираючись на їх теоретичні

напрацювання. Крім того, намітилася тенденція зростання кількості кандидатських дисертацій і публікацій та більш широкого використання терміну й поняття «етнополітичні конфлікти» (К. Гула⁴²; А. Дирун⁴³; А. Дацюк⁴⁴; П. Єрмаков⁴⁵; І. Петрова⁴⁶ та ін.).

Сучасний, другий етап другого періоду можна, на наш погляд, назвати «актуалізаційно-інституціоналізаційним», а його рамки датувати 2010-м роком і теперішнім часом. Особливістю цього етапу стало те, що, починаючи з 2013 р. проблематика етноконфліктологічних досліджень актуалізувалася та почала розширятися за рахунок вимушеного аналізу трагічних подій в нашій країні, зокрема в Криму та на Сході України. Водночас на даному етапі почало зростати розуміння доцільності й необхідності досліджень саме етнополітичних конфліктів, а також регіоналістських, автономістських та сепаратистських настроїв і тенденцій, що обумовлено цілою низкою загальних та специфічних, зовнішніх та внутрішніх факторів.

Ще одним важливим показником зростаючого розуміння доцільності й необхідності подальшої активізації досліджень конфліктів з етнічною складовою та їх сприйняття і тлумачення саме як «етнополітичних» стала Наукова записка «Правові механізми врегулювання етнополітичних конфліктів в Україні» (К., 2011)⁴⁷. Вона була підготовлена співробітниками вже згаданого відділу правових проблем політології, очолюваного І.О. Кресіною, Інституту держави і права ім. В.М. Корецького в межах державної цільової програми наукових досліджень НАН України за 2010 р. Статус, назва Записки, її понятійно-категоріальний апарат та контент стали водночас і наслідком, і свідченням посилення процесу актуалізації та інституціоналізації етнополітичної конфліктології як науки в нашій країні.

Показово й те, що і на цьому етапі згадана тенденція, тобто більш широкого і активного застосування терміну й поняття «етнополітичні конфлікти» та їх відповідного тлумачення дедалі посилюється. Підтвердження цьому – подальше швидке зростання чисельності представників *третього покоління* дослідників та збільшення кількості захищених ними дисертацій, а також підготовлених наукових публікацій, безпосередньо присвячених аналізу саме етнополітичних конфліктів (Т. Вакулова⁴⁸; Т. Запорожець⁴⁹; О. Котелянець⁵⁰; В. Коцур⁵¹; Д. Маковська⁵²; Г. Родик⁵³; І. Червінка⁵⁴ та ін.).

На сучасному, *актуалізаційно-інституціоналізаційному етапі другого періоду* в публікаціях вітчизняних вчених продовжувалися також дискусії та пошуки більш коректного і прийняттого визначення етнополітичної конфліктології, аналізувалися чинники актуалізації її подальшого розвитку та доводилася необхідність її легітимізації як науки і навчальної дисципліни⁵⁵. Тут доречним буде навести її визначення, сформульоване автором цих рядків 2016 р.: *«етнополітична конфліктологія – це нова наука і навчальна дисципліна про закономірності зародження й динаміки розвитку етнополітичних конфліктів, їх сутність, характер, причини виникнення, місце і роль у суспільному розвитку, шляхи, методи та засоби їх прогнозування, вчасного виявлення й конструктивного управління, запобігання ескалації та цивілізованого врегулювання, трансформації і розв’язання, а також забезпечення етнополітичної стабільності, безпеки і миру. Водночас, етнополітична конфліктологія – це ще й мистецтво управління, трансформації та розв’язання етнополітичних конфліктів»*⁵⁶.

Отже, саме впродовж **другого періоду** розпочався процес становлення та часткової інституціоналізації етнополітичної конфліктології як нової науки, а подекуди і як навчальної дисципліни. І вже, мабуть, у **третьому, прийдешньому, гіпотетичному періоді** продовжиться процес подальшої інституціоналізації та розпочнеться процес її легітимізації.

Зрозуміло, що *запропонована періодизація* є досить умовною і, звичайно ж, дискусійною. Однак, вона є потрібною, адже дає можливість виділити певні періоди, етапи та їх особливості в еволюції етнополітичної конфліктології.

Таким чином, виходячи із запропонованої періодизації еволюції етнополітичної конфліктології, можна зробити наступні **висновки**:

Впродовж **першого періоду** еволюції етнополітичної конфліктології в Україні відбувався досить складний, повільний і суперечливий процес її зародження. Він характеризувався переважно: пошуком вітчизняними дослідниками відповідних теоретичних напрацювань західних учених; ретельним описуванням цих напрацювань, їх осмисленням та намаганнями імплементувати у вітчизняну науку. Але вже тоді почала формуватися і *вітчизняна етноконфліктологічна наукова школа*, представниками якої було запропоновано чимало цікавих та оригінальних ідей і концепцій.

Втім, окрім певних досягнень тут виявилися і деякі недоліки та слабкі місця. Зокрема, до слабких сторін **першого періоду** зародження етнополітичної конфліктології в Україні можна віднести наступне: досить незначну кількість праць, присвячених безпосередньо аналізу етнополітичних конфліктів; відсутність серед вітчизняних учених дискусій щодо понятійно-категоріального апарату; недостатність зусиль щодо впровадження етнополітичної конфліктології в навчальний процес у ВНЗ та ін. І тим не менш, саме впродовж цього періоду і саме зусиллями *першого покоління* науковців було закладено перші «цеглинки» у фундамент нової тоді для України науки, добре відомої сьогодні під назвою «етноконфліктологія» чи «етнополітична конфліктологія», та створено сприятливі умови для її становлення в наступному періоді.

Щодо **другого періоду становлення етнополітичної конфліктології**, то йому була притаманна низка як старих, тобто тих, які мали місце ще у першому періоді, так і *нових особливостей* та тенденцій. Серед останніх на спеціальну згадку і аналіз заслуговують такі: суттєве зростання кількості наукових публікацій, безпосередньо присвячених дослідженню етнополітичних конфліктів; помітне підвищення якості цих публікацій; значне збільшення захищених докторських та кандидатських дисертацій з цієї проблематики; перехід від дескриптивної до переважно дослідницької діяльності науковців; розробка перших навчально-методичних матеріалів з етнополітичної конфліктології та спроби її включення до університетських навчальних планів та ін. Все це стало наслідком активізації дослідницької діяльності вітчизняних учених *першого покоління* та науковців *другого*, а дещо пізніше і *третього* покоління, яке почало формуватися впродовж кількох останніх років.

Сьогодні перед ними стоїть чимало завдань, а саме: усунути значені недоліки та слабкі місця у розвитку етнополітичної конфліктології та активізувати свою діяльність щодо подальшої її *інституціоналізації*, а з часом і *легітимізації* як науки, навчальної дисципліни та мистецтва управління, трансформації і розв'язання етнополітичних конфліктів. Іншої альтернативи для країн з поліетнічним складом населення просто не існує...

1. Варзар І.М. Політична етнологія як наука : історіологія, теорія, методологія, праксеологія / Варзар І.М. – К. : Школяр, 1994. – 221 с. 2. Сьтух В.Б.

Етнополітика в Україні : правничий та культурологічний аспекти / Євтух В.Б. – К. : Вид-во «Фенікс», 1997. – 215 с. **3. Картунов О.В.** Вступ до етнополітології : науково-навчальний посібник / Картунов О.В. – К. : Ін-т економіки, управління та господарського права, 1999. – 300 с. **4. Кресіна І.О.** Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси : (Етнополітологічний аналіз) : [монографія] / Кресіна І.О. – К. : Вища школа, 1998. – 392 с. **5. Курас І.Ф.** Етнополітика : історія та сучасність. Статті, виступи, інтерв'ю 90-х років / Курас І.Ф. – К. : ППіЕНД, 1999. – 656 с. **6. Майборода А.Н.** Теорія етнополітики в західному суспільствознавстві : структура і принципи дослідження / Майборода А.Н. – К. : Наукова думка, 1993. – 228 с. **7. Національні відносини в Україні у ХХ ст. :** збірник документів і матеріалів / за ред. М.І. Панчука. – К. : Наукова думка, 1994. – 560 с. **8. Рафальський О.О.** Національні меншини України у ХХ столітті. Історіографічний нарис / Рафальський О.О. – К. : Поліс, 2000. – 447 с. **9. Римаренко Ю.І.** Національний розвиток України : проблеми і перспективи / Ю.І. Римаренко. – К. : Юрінком, 1995. – 272 с. **10. Римаренко Ю.І.** Межнаціональні відносини. Терміни і визначення : Словарь-справочник / Римаренко Ю.І. / отв. ред. Ю.І. Римаренко – К. : Ін-т нац. відносин і політології АН України, 1991. – 408 с.; Римаренко Ю.І. Нація і держава. Теоретико-методологічний та концептуальний аналіз / Римаренко Ю.І. / за ред. Ю.І. Римаренка. – К.-Донецьк : НАН України, 1998. – Кн. 1-2. – 675 с. **11. Римаренко Ю.І.** Етнонаціональний розвиток України : Терміни, визначення, персоналії / Римаренко Ю.І. / відп. ред. Ю.І. Римаренко, І.Ф. Курас. – К. : Ін-т держави і права НАН України, Ін-т нац. відносин і політології НАН України, 1993. – 800 с.; Римаренко Ю.І. Етнос. Нація. Держава : Україна в контексті світового етнодержавницького досвіду : [монографія] / Римаренко Ю.І., Вівчарик М.М., Картунов О.В., Кресіна І.О. та ін. – К. : Ін-т держави і права НАН України, 2000. – 516 с. **12. Абетка** етнополітолога : Словник-довідник / [Римаренко Ю., Картунов О., Л. Нагорна Л. та ін.]. – К. : Школяр, 1996. – Кн. I. – 239 с.; Кн. II. – 236 с. **13. Мала** енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького ; редкол. : Ю.І. Римаренко (відп. ред.) та ін. – К. : Довіра; Генеза, 1996. – 942 с.; Основи етнодержавознавства : підручник студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. Ю.І. Римаренка – К. : Либідь, 1997. – 656 с. **14. Майборода О.М.** Етнічний конфлікт / Майборода О.М. // Етнонаціональний розвиток України. Терміни, визначення, персоналії / відп. ред. Ю.І. Римаренко, І.Ф. Курас. – К. : Ін-т національних відносин і політології АН України, 1993. – С. 438-439. **15. Маруховська О.О.** Політична етноконфліктологія / Маруховська О.О. // Етнонаціональний розвиток України. Терміни, визначення, персоналії / відп. ред. Ю.І. Римаренко, І.Ф. Курас. – К. : Ін-т національних відносин і політології АН України, 1993. – С. 478. **16. Маруховська О.О.** Етнополітична конфліктологія : зародження, визначення та основні закономірності нової дисципліни / О.О. Маруховська // Генеза : Філософія. Історія. Політологія. – 1998. – № 1-2. – С. 188-193; Картунова О.О. Етнополітична конфліктологія як дослідницька концепція / Картунова О.О. //

Етнополітичні конфлікти у посттоталітарному просторі / відп. ред. Ю. Римаренко, І. Тимошенко, Є. Степанов. – К. : Вид-во Укр.-фін. ін-ту менеджм. і бізнесу, 1999. – С. 179-181. **17. Антонюк О.В.** Формування етнополітики Української держави : історичні та теоретико-методологічні засади : [монографія] / Антонюк О.В. – К. : Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 1999. – 284 с. **18. Обушний М.І.** Етнос і нація : проблеми ідентичності : [монографія] / Обушний М.І. – К. : Український Центр духовної культури, 1998. – 204 с. **19. Онищенко І.Г.** Етно- та націогенез в Україні (Етнополітологічний аналіз): [монографія] / Онищенко І.Г. – К. : Четверта хвиля, 1997. – 240 с. **20. Національні процеси в Україні : історія і сучасність.** Документи і матеріали. Довідник : у 2 ч. / упоряд. : І.О. Кресіна (керівник), О.В. Кресін, В.Ф. Панібудьласка / за ред. В.Ф. Панібудьласки – К. : Вища школа, 1997. – Ч. 1. – 583 с. – Ч. 2. – 704 с. **21. Перепелиця Г.М.** Восно-політичний конфлікт : методологія дослідження та врегулювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра політ. наук : спец. 23.00.02 / Г.М. Перепелиця ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 1996. – 38 с. **22. Степико М.Т.** Буття етносу : витоки, сутність, перспективи (філософсько-методологічний аналіз) / Степико М.Т. – К. : Товариство «Знання», 1998. – 251 с. **23. Етнополітичні конфлікти у посттоталітарному просторі** / авт. колектив. відп. ред. Ю.І. Римаренко, І.І. Тимошенко, Є.І. Степанов ; Збірник статей ; Міжнародна асоціація конфліктологів – К. : Вид-во Укр.-фін. ін-ту менеджменту і бізнесу, 1999. – 279 с. **24. Варзар І.М.** Політична етнологія: пропедевтичний курс : авторський підручник / Варзар І.М. – К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2011. – 354 с. **25. Євтух В.Б.** Проблеми етносоціального розвитку : український і світовий контекст : [монографія] / Євтух В.Б. – К. : Стилос, 2001. – 206 с. **26. Картунов О.В.** Західні теорії етнічності, нації та націоналізму : навч. посібник / Картунов О.В. – К. : Ун-т економіки та права «КРОК», 2007. – 192 с. **27. Правові засади державної етнонаціональної політики в Україні** : [монографія] / за ред. І.О. Кресіної) / [Коваленко А.А., Лойко Л.І., Вітман К.М., Стойко О.М., Явір В.А.]. – К. : Логос, 2011. – 400 с.; Кресіна І.О. Політико-правові механізми запобігання сепаратизму в демократичному суспільстві : Наукова записка / [Кресіна І.О., Шемшученко Ю.С., Явір В.А., Кресін О.В. та ін.]. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2014. – 180 с. **28. Курас І.Ф.** Етнополітологія. Перші кроки становлення / Курас І.Ф. – К. : Генеза, 2004. – 736 с. **29. Майборода О.М.** Етнічність у міжнародній системі : [монографія] / Майборода О.М. – К. : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. – 408 с. **30. Етнополітичні процеси в Україні : регіональні особливості** / М.І. Панчук – керівник ; В.А. Войналович, В.О. Котигоренко – К. : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2011. – 396 с. **31. Національні меншини України у ХХ ст. : політико-правовий аспект** / М.І. Панчук – керівник авт. кол. ; В.А. Войналович, В.О. Котигоренко, О.О. Рафальський – К. : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2000. – 356 с. **32. Кресіна І.О.** Етнічні конфлікти : причини та шляхи розв'язання. Конфлікт міжетнічний / І.О. Кресіна // Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. –

- К. : «Укр. енциклопедія», 2001. – Т. 3. – К., 2001. – С. 335-336; Кресіна І.О. Політизація етнічності або етнізація політичних та економічних конфліктів під час передвиборчої кампанії 2006 р. / І.О. Кресіна, В.А. Явір // Вибори і демократія. – 2006. – №1 (7). – С. 50-54. **33. Вітман К.М.** Етнонаціональна політика постсоціалістичних країн : моделі, особливості, проблеми : [монографія] / Вітман К.М. / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К. : Логос, 2007. – 336 с. **34. Кіссе А.І.** Етнічний конфлікт : теорія і практика управління Політологічний аналіз : [монографія] / Кіссе А.І. – К. : Логос, 2006. – 380 с. **35. Котигоренко В.О.** Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні : політологічний концепт : [монографія] / Котигоренко В.О. – К. : Світогляд, 2004. – 722 с. **36. Перепелиця Г.М.** Генезис конфліктів на посткомуністичному просторі Європи : [монографія] / Перепелиця Г.М. – К. : Стилоз-ПЦ «Фоліант», 2003. – 256 с.; Перепелиця Г.М. Конфлікти в посткомуністичній Європі : [монографія] / Перепелиця Г.М. ; Нац. ін-т стратегічних досліджень. – К. : ПЦ «Фоліант», 2003. – 432 с. **37. Сенюшкіна Т.О.** Попередження та врегулювання етнічних конфліктів : державно-управлінський вимір (проблеми теорії, методології, практики) : [монографія] / Сенюшкіна Т.О. – Одеса, 2005. – 368 с. **38. Асланов С.А.** Політико-правові засади державної етнонаціональної політики в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.05 / С.А. Асланов. – К., 2010. – 20 с. **39. Лойко Л.І.** Громадські організації етнічних меншин України : природа, легітимність, діяльність : [монографія] / Лойко Л.І. – К. : Поліграф. центр «Фоліант», 2005. – 633 с. **40. Римаренко С.Ю.** Самовизначення особи, нації, держави : [монографія] / Римаренко С.Ю. –К. : Вид. дім «Юридична книга», 2000. – 542 с. **41. Маруховська О.О.** Етнополітична конфліктологія : навчально-методичний комплекс дисципліни для студентів магістратури спеціальності «Міжнародна інформація» / Маруховська О.О. – К. : Ун-т економіки та права «КРОК», 2007. – 50 с. **42. Гула К.О.** Шляхи врегулювання конфлікту в Північній Ірландії (1968-2007 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.02 / К.О. Гула. – К., 2009. – 20 с. **43. Дирун А.В.** Динаміка суспільно-політичного розвитку республіки Молдова в контексті етнополітичного конфлікту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 / А.В. Дирун ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2005. – 17 с. **44. Дацюк А.В.** Збройні етнополітичні конфлікти та шляхи їх врегулювання в контексті забезпечення національної безпеки держави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 21.01.01 / А.В. Дацюк ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки. – К., 2007. – 20 с. **45. Єрмаков П.П.** Особливості врегулювання етнополітичних конфліктів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.05 / П.П. Єрмаков ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2009. – 19 с. **46. Петрова І.В.** Зовнішньополітичні чинники врегулювання Придністровського конфлікту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 / І.В. Петрова. – Чернівці, 2007. – 20 с. **47. Правові механізми врегулювання етнополітичних конфліктів в Україні :** Наукова записка / Кресіна І.О. (кер. авт. кол.), Кубальський О.Н., Стоєцький С.В., Сойко О.М., Шемшученко Ю.С., Явір В.А. – К. : Ін-т держави і права

ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – 104 с. **48.** Вакулова Т.В. Роль цивілізаційного чинника у розвитку етнополітичного конфлікту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.05 / Т.В. Вакулова. – Сімферополь, 2011. – 20 с. **49.** Запорожець Т.В. Державні механізми запобігання та врегулювання етнополітичних конфліктів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Т.В. Запорожець ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2013. – 20 с. **50.** Котелянець О.О. Врегулювання етнополітичних конфліктів на Південному Кавказі як чинник формування регіональної системи безпеки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 21.03.02 / О.О. Котелянець ; Нац.ін-т проблем міжнар. безпеки. – К., 2010. – 21 с. **51.** Коцур В.В. Етнополітичний конфлікт у Придністров'ї в контексті українсько-молдовських міждержавних відносин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.05 – К., 2011. – 18 с. **52.** Маковська Д.В. Суперечливість етнічного статусу як чинник етнополітичного конфлікту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.05 / Д.В. Маковська – Сімферополь., 2012. – 20 с. **53.** Родик Г.Ю. Комунікативні особливості менеджменту етнополітичного конфлікту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.05 / Г.Ю. Родик ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2014. – 19 с. **54.** Червінка І.М. Механізми врегулювання етнополітичних конфліктів у діяльності міжнародних організацій : автореф. дис.на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.04 / І.М. Червінка ; Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2015. – 20 с. **55.** Маруховська-Картунова О.О. Актуалізація функцій етнополітичної конфліктології та доцільність її легітимації як науки і навчальної дисципліни / Маруховська-Картунова О.О. // Матеріали науково-практ. конф. «Актуальні проблеми сучасної наукової думки» (14 листопада 2014 р., м. Київ) – К. : Ун-т економіки та права «КРОК», 2014. – С. 386-387. **56.** Маруховська-Картунова О.О. Сучасний науковий дискурс щодо визначення та сутності етнополітичної конфліктології / О.О. Маруховська-Картунова // *Evropský politický a právní diskurz.* – 2016. – Svazek 3. – 1. vydání. S. 71-76.

Marukhovska-Kartunova Olga. Periodisation and features of evolution of ethnopolitical conflict studies in Ukraine

The article is the innovative one as for putting and character of the problem and as for the attempts to solve and to describe it. It is devoted to the analyses of processes of origin and formation of the ethnopolitical conflict studies as a science, education subject and the art of prevention of the ethnopolitical conflicts escalation, their transformation and solution. The author of the article worked out the periodisation of these complex and contradictory processes in Ukraine and for the first time includes it to the wide scientific circulation. She divided the evolution of ethnopolitical conflict studies into three main periods and tried to find out and to describe the main features of each of them.

The first period (the end of 80th – 90th) was called “The origin of the ethnopolitical conflict studies” and it was divided into two stages. The first one (the end of

80th – the first half of 90th) was called “The searching-mediated” stage and the second one (the second half of 90th) – “The interpreting-described” stage. The main features of this first period were following: 1) The formation of the first generation of domestic researchers which began to look for the proper western concepts thus not only from the ethnopolitical conflict studies but also from such allied subjects, as: political science, social conflict studies, ethnology, ethnopolitical science and so on. The special mention is here deserved the pioneer works of such scientists, as: V. Evtukh, O. Kartunov, O. Mayboroda and others. They searched for the substantive terminology, research methods and concepts, translated them from foreign languages, thought them over, enriched them by own ideas and entered them into a scientific circulation. All of these prepared “the favorable soil” for the origin of the noted sciences and then the ethnopolitical conflict studies in Ukraine; 2) The foundation in 1991 the Institute of political and ethnonational researches (later named after I. Kuras) of NAS of Ukraine, which assisted the origin of ethnopolitical conflict studies. This Institute, together with The Institute of the state and law named after V.M. Koretskiy of NAS of Ukraine, grew into the leading center of research of ethnopolitical processes in general and ethnopolitical conflicts, in particular. 3) The foundation in 1997 (by the joint efforts of such well known scientists as I. Kuras, Yu. Rymarenko, Yu. Schemschuchenko and M. Panchuk) of a new scientific directions and speciality, in particular 23.00.05 – ethnopolitical science and ethno-state relations studies. It became the first important step on the way to institutionalization and legitimization not only of two mentioned sciences but also ethnopolitical conflict studies; 4) Introduction (by O. Marukhovska-Kartunova) of the term and concept “ethnopolitical conflict studies” and its enough correct determination to the wide scientific circulation in Ukraine in 1998 and so on.

The second period (2000th – up to the present) was called “The becoming of ethnopolitical conflict studies” period and it was also divided into two stages. The first one (2000th) was called “The directly-researched” stage and the second one (2010th – up to the present) – «The actualizing-institutionalized» stage. The main features of this second period were and are following: a) The formation of the second generation of domestic researchers which began directly to study the ethnopolitical conflicts; b) The preparation and defense of the very first special doctoral and candidate’s thesis on ethnopolitical conflicts (V. Kotygorenko, A. Kisse, G. Perepelytsya, K. Vitman and others); c) The foundation in 2002 the Department of the legal problems of political science (at the Institute of the state and law named after V.M. Koretskiy of NAS of Ukraine), headed by well known scientist I. Kresina. Soon this Department grew into the real smithy for preparation of specialists on the legal, political, ethnopolitical problems and on the problems of ethnopolitical conflicts in particular. A few doctoral and candidate's dissertations, memorandums and row of publications from the marked range of problems were prepared in this department; d) Preparation in Ukraine the first special educational-methodological edition directly on the ethnopolitical conflict studies and beginning of teaching of the special course on this discipline in some universities of Ukraine became another new feature of the second period; e) One more important feature of the last years of the second

period became the formation of the third generation of domestic researchers which continued the directly and special study of the ethnopolitical conflicts.

At the same time, the author of the article suggested to select the third forthcoming period which can be named «hypothetical period». She hopes that it will be the period of further development of the ethnopolitical conflict studies, its final institutionalization and legitimization as a science, education subject and the art of prevention of the ethnopolitical conflicts escalation, their transformation and solution. For the countries with polyethnic population there is no another alternative than this way of being and doing...

Key words: ethnopolitical conflict, ethnopolitical conflict studies, evolution, periodisation, origin, formation, features, institutionalization.